

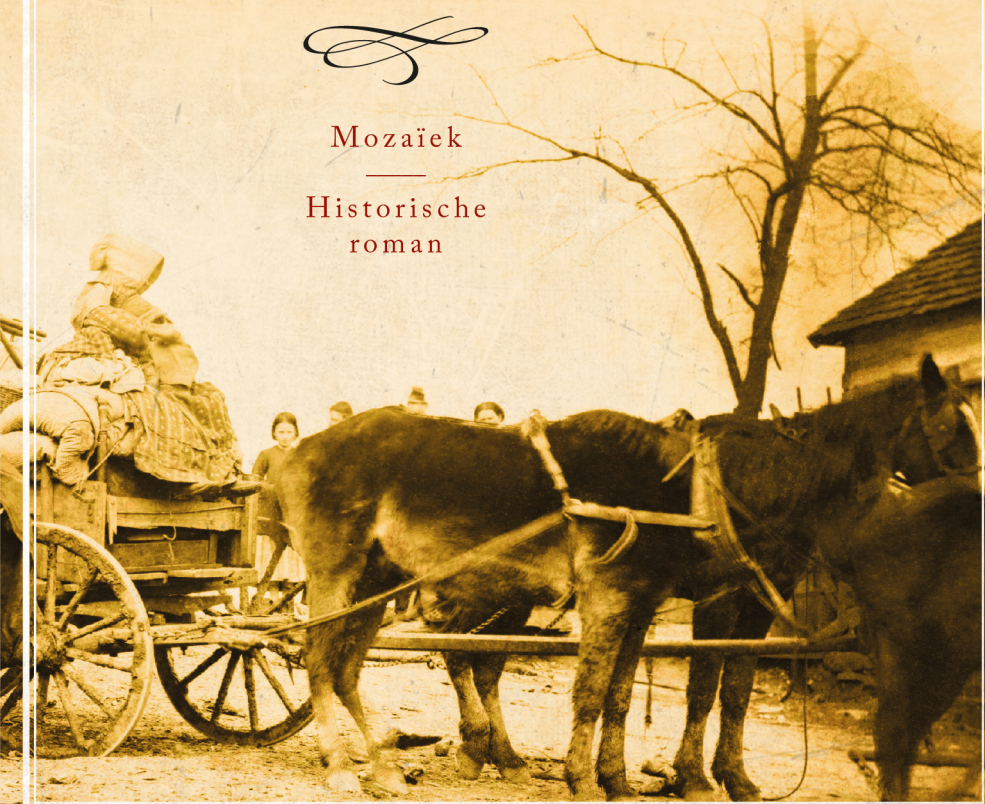
OP WEG
naar
SCHUIL-
HOEK

HANS DU PLESSIS

Mozaïek

—
Historische
roman

Op weg naar Schuilhoek

Voor Magdaleen

Hans du Plessis

Op weg
naar Schuilhoek

Vertaald door Bert Aquarius

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council® (FSC®) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

Vertaling: Bert Aquarius
Ontwerp omslag: Studio Jan de Boer
Lay-out/dtp: Gerard de Groot

ISBN 978 90 239 9494 7 (boek)
ISBN 978 90 239 9635 4 (e-book)
NUR 342

Oorspronkelijk verschenen bij LAPA Uitgewers, Pretoria, Zuid-Afrika, onder de titel
Die Pad na Skuilhoek

Oorspronkelijke uitgave © 2011 Hans du Plessis
Nederlandstalige uitgave © 2015 Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

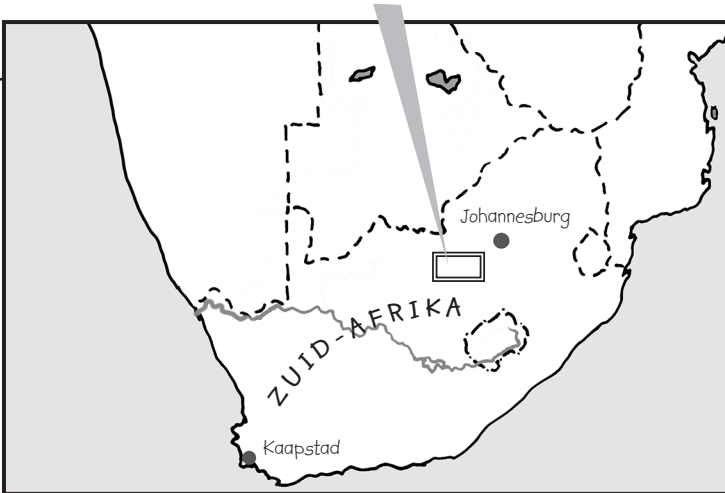
Alle rechten voorbehouden

www.uitgeverijmozaiek.nl

Potchefstroomstreek 1842

Tussen haakjes staan de huidige plaatsnamen.

Eerste etappe

Liebenbergskop

Nawinter 1836

Maandag 22 augustus

Het is kwart over drie, en het lijkt alsof de zon zelf verlamd raakt.

De rotsvlakte bij de Vaalrivier, waar de vrouwen meestal hun was komen doen, is een heerlijke speelplek. De helling naar het water is precies goed, niet te vlak en niet te steil. Vanmiddag zijn de kinderen er alleen.

‘Noem jij dit een os?’ De lach van de lange jongen draagt ver over het water. ‘Dat kreupele geval kan nauwelijks een wiel trekken, laat staan een kar.’

‘Ach, man, hij trekt met gemak dat gammele ouwe os-senwagentje van jou,’ werpt het jochie tegen. ‘Nou, dan dat magere scharminkel van jullie, het lijkt wel of het een lint-worm heeft.’

Lourens ziet dat de andere kinderen op de rots niet eens opkijken. Ze zijn gewend aan het gesteggel van de jongens. De ossen van de jongste deugen nooit omdat ze wegzakken in de modder. En de kar van die lange is altijd te klein achter het span smerige kolossen.

Maar zo gaat het steeds, vooral als de meisjes erbij zijn. Die mogen er trouwens alleen maar bij zijn als de jongens dicht bij het kamp op de beesten passen. Vanaf de heuvel kunnen de grote mensen tot aan de rivier kijken. Zelfs Francina Liebenberg is er vandaag bij. Het mocht van haar moeder, ook al is ze pas zes.

Al sinds vorige week loopt Francina met de zoom van

haar jurk in haar hand gefrommeld – het katoen schuurde blijkbaar tegen de steenpuist op haar been. Maar het pus is er allang uit en toch blijft ze zo lopen. Ze wil vast dat iedereen haar zielig blijft vinden.

Het is warm voor augustus.

‘Kijk uit, een leeuw!’

Lourens schrikt op. Bijbeltje Steijn wijst naar de overkant van het water. Allemaal kijken ze op.

Bijbeltje is met stomheid geslagen. De rand van het kapje dat hij van zijn moeder moet dragen valt over zijn ogen. Maar deze keer plaagt niemand hem daarmee. Allemaal kijken ze naar de leeuw, een mannetje. Naar de brede borst in het hoge gras op de andere oever. Hij lijkt zich niet bewust van de kinderen. Zijn poten zakken weg in het zand. De donkere manen vallen voorover tot dicht bij het water en zijn eigen spiegelbeeld. Het achterlijf steekt omhoog. Zijn kromme staart hangt bijna tot op het zand. Als hij likt, komen er rimpels op het water.

‘Hij heeft het op ons gemunt,’ fluistert Bijbeltje.

‘Rennen!’ Dat is Petronel met haar bruine ogen en knokige knieën.

‘Sst, man, niet bewegen,’ fluistert Lourens, ‘hij heeft zich al volgevreten.’

‘Hoe weet jij dat nou?’ sist een van de jongens.

Lourens wordt boos. ‘Kijk dan, zelfs de blesbokken* blijven gewoon staan. Zij weten dat een leeuw alleen doodt als hij honger heeft.’

De kinderen verroeren zich niet.

Lourens Botha is de oudste, hij is al groot, bijna veertien. Hij heeft een kapmes op zak en draagt een geweer. Een paar

* Achter in deze roman is een verklarende woordenlijst opgenomen.

meter verderop staat zijn voorlader tegen een boom.

‘Denk je dat hij de rivier oversteekt?’ fluistert Francina.

‘Nee hoor, dat is wel meer dan honderd meter,’ stelt Lourens haar gerust. ‘Ik heb mijn geweer bij me, ik hoef het maar te pakken.’

‘Ik ben bang.’ Petronel gaat staan. Lourens voelt haar hand op zijn schouder. Een zwarte haarlok valt over haar voorhoofd. Onder haar kapje glinsteren haar ogen als die van een angstige duikerbok.

Al een paar weken vraagt hij zich af wat er achter die ogen schuilgaat. Zou zij soms ook aan hem denken? Hij durft het haar niet te vragen maar hij zou het donders graag willen weten. Uit zichzelf zal ze het zeker niet zeggen.

‘Rustig maar,’ stelt hij haar gerust, ‘voorzichtig gaan staan, zachtjes, sst, nee, langzaam, kom maar.’

Eén voor één komen de kinderen overeind, ze verliezen de leeuw geen moment uit het oog.

Plotseling valt er een schot. Het dier schrikt en stormt de oever op. De blesbokken stuiven uit elkaar.

De meisjes klauteren gillend tegen de oever op. Lourens grijpt naar zijn geweer en gespt zijn kogeltas en de kruithoorn zo snel als zijn vingers het toelaten om zijn middel. Zou hij nu al moeten laden? Wie zou er geschoten hebben? Men had het zeker niet op de leeuw gemunt.

De anderen lopen al tussen de verspreid staande acacia’s op weg naar de heuvel, de wagens, het kamp. Alleen Petronel blijft.

‘Wie heeft er geschoten?’ wil zij weten.

‘Ik weet het niet, maar ze hebben in elk geval niet op de leeuw geschoten. Anders was hij er nu geweest. Kom, hij is weg.’ Hij past zijn stappen aan, gelijk op met haar.

‘Wegwezen!’ schreeuwt een man die op een paard komt aangestormd. ‘Zijn jullie allemaal weg?’

‘Ja oom, de leeuw ook.’

Waar komt die man nou opeens vandaan? Is hij niet een van die mannen die mee waren op jacht? Hoe komt hij nou dan hier verzeild?

‘Het gaat niet om de leeuw, meisje. Maak dat je terugkomt in het kamp. En jullie jongens, drijf het vee bij elkaar. De Matabelen komen eraan. Schiet op! Roep de rest van de jongens terug. Het vee, we moeten...’

Hij jaagt de dieren op die op de vlakte lopen.

Er verschijnen meer mannen te paard. Ze schreeuwen en fluiten en laten hun zweep knallen en drijven de beesten in een wolk van stof terug naar de huifkarren. De dieren zijn van slag en loeien terwijl de mannen ze in de richting van de takkenkraal drijven.

‘Waar komen de Matabelen nou ineens vandaan?’ vraagt Lourens zich af.

Als deze man ook bij die jachtpartij was, dan zou oom Coenraad toch al terug moeten zijn. Waarom is hij hem dan nog niet komen halen?

Maar misschien weet oom Coenraad niet dat hij samen met Petronel de Vaalrivier is overgestoken.

Het stof prikkelt in zijn neus.

Is Petronel al terug in het kamp?

Hij vraagt zich af waar die geduchte Matabelen zijn. Misschien is het maar een klein groepje dat op een of andere vreedzame missie is.

De Matabelen? Zij kennen ze alleen uit verhalen, ze hebben er nog nooit een gezien.

Maar Petronel loopt vooral aan Lourens te denken terwijl ze teruggaat naar het kamp. Van verre hoort ze de mannen en de jongens schreeuwen en roepen. Een stofwolk schuift voor de zon. Het is net alsof het gaat regenen,

maar dat lijkt maar zo. Het is winter en droog, het stof is verstikkend. Zij rent het laatste stukje naar huis, naar hun wagen.

Misschien had zij iets anders verwacht, maar de wagens staan er nog precies zo bij als vanochtend, verspreid, dicht bij de rotsen aan de voet van de heuvel. Hier en daar liggen er jukken, alsof iemand aan het inspannen is.

Zij klimt onder de huif. Op het ledikant van haar moeder zitten haar tweelingzusjes stijf tegen elkaar op de lappendeken.

‘Waar zijn ze?’ vraagt Estertje.

‘Waar zijn wie?’

‘De Tamabelen,’ zegt Maria.

‘Stil maar,’ stelt Petronel hen gerust, ‘ze zijn nog heel ver weg. Voordat ze hier zijn staan wij met de wagens al in een grote kring. Misschien komen ze alleen maar vee ruielen. Zal ik jullie een verhaaltje vertellen?’

‘Jakhals en Wolf,’ zegt Estertje.

‘Nee, liever een verhaal uit de Bijbel.’ Dat is Maria.

Petronel zit midden in haar verhaal over de verloren zoon, als de tentflap openklapt. Ze schrikken.

‘Niks aan de hand, ik ben het. Alles goed hier?’

‘Alles goed, mamma,’ antwoordt Petronel.

‘Zijn ze er al?’ wil Maria weten.

Door het tegenlicht kan Petronel niet zien hoe haar moeders ogen staan, maar de zachte toon van haar antwoord stelt haar gerust.

‘Misschien komen ze helemaal niet, schat.’ Zij streelt Maria’s blonde krullen. ‘Je hoeft niet bang te zijn, liefje, pappa staat met zijn geweer buiten bij de mannen. Ik houd de wacht op de bok. En Petronel is nu toch bij jullie.’

Petronel hoopt dat haar zusjes niet de bezorgdheid in hun moeders stem horen. Ze gaat verder met het verhaal

over de verloren zoon en zijn vele avonturen, en hoe hij uiteindelijk weer teruggaat naar zijn vader.

De late namiddag verstrijkt. Zij blijft in de tent met de kleintjes. Af en toe tuurt ze naar buiten, maar daar valt niets te zien. Vanwaar al die stampeij?

De beesten lopen ongedurig heen en weer in de kraal. Aan de andere kant van de heuvel komt het geblaas van de schapen steeds dichterbij.

Het begint te schemeren als ze buiten naast de wagen haar vader en oom Barend opgewonden hoort praten.

‘Die verhalen over de Matabelen komen van Stephanus Erasmus,’ zegt oom Barend.

‘Wat maakt het uit van wie het verhaal komt, feit is dat ze onderweg zijn.’

‘Als je maar weet dat Stephanus Erasmus in de Kolonie veldkornet was onder de Engelsen,’ zegt oom Barend.

‘Dat is zo, hij was pasgeleden nog hier om te jagen,’ antwoordt haar vader. ‘Maar wat heeft dat met de Matabelen te maken?’

‘Hij is eropuit gestuurd om te proberen ons weer in de Kolonie te krijgen.’

‘Kom op, Barend, over zoiets zou hij nooit liegen, wij moeten de wagens in een kring zetten, een front vormen.’

‘Ik geloof die verhalen van Erasmus niet zonder slag of stoot. Laten we gewoon afwachten.’

‘We kunnen niet afwachten. Als dat volk ons verjaagt, zijn alle mensen achter ons in gevaar. Die lui steken de rivier over en moorden de hele groep uit. We moeten een front vormen.’

‘Ik ben de leider van deze trek, Jan van Rensburg, en ik beslis, niet jij.’

Petronel herkent haar vaders kalme manier van doen.

Hij gaat verder niet bakkeleien met oom Barend, hij houdt zijn mond dicht. Maar hij zal in elk geval doen wat hem goeddunkt, en daarbij houdt hij altijd rekening met haar moeder en hun drieën.

Ineens klinkt er buiten een nieuwe stem. Zwaar, maar het is geen mannenstem. 'Ik heb mijn wagen laten inspannen.' Ah, de bulderende stem van tante Stenie Steijn herken je uit duizenden. 'Nu ligt die flierefluiter van een Steijntje op zijn gat in het veld alsof dit het moment is om een bok te gaan schieten.'

'Hij is naar de drift gegaan, tante,' hoort zij haar vader zeggen.

'Ik ga vertrekken, zeg ik jou. Martiens, kom op met die rotwagen!' schreeuwt ze naar haar veehoeder. 'Ik ga terug over de rivier, ik ga hier niet zitten wachten totdat ik vermoord word. We komen Steijntje onderweg wel ergens tegen. Het is vast al donker voordat we er zijn.'

'Ik kom eraan, mevrouw,' roept Martiens ergens vandaan.

'Waar blijft dat kind nou?' vraagt zij, zoekend naar Bijbeltje.

'We moeten een front vormen, Barend.' Opnieuw haar vader.

'Als jij zo bang bent, Jan, span dan ook maar in. Ik wacht eerst af. We zijn al negen maanden onderweg zonder strubbelingen met die stammen.'

'Ja, maar we hebben het nu over de Matabelen van Silkaats.'

Zo gaat het nu al vanaf de Kaapkolonie, denkt Petronel. Als ze het niet met elkaar eens zijn over waar in te spannen of wanneer uit te spannen, bekvechten ze wel over waar naartoe te gaan. Waarom houden ze daar niet eens mee op en kunnen we niet op één plek blijven wonen? Gewoon in

een huis in plaats van in een slingerende wagen of onder een stuk zeil. Waarom zijn we niet in Kango gebleven?

‘Breng alvast onze ossen,’ hoort Petronel haar pa roepen. ‘Ouwe Stenie is al vertrokken.’

Zij trekt haar zusjes dichter naar zich toe. ‘Kom, we gaan slapen.’

De schemering omarmt hen. Maar ze kan de slaap niet vatten.

De nacht is onheilspellend stil en donker. Petronel kan nauwelijks een hand voor ogen zien.

Estertje kreunt in haar slaap. Het grote bed waarin zij normaal niet mogen liggen, kraakt als zij zich onrustig omdraait. Maria blijft hoesten, dat komt door het stof.

Zo stil is het toch niet, ze verbeeldt het zich maar, want buiten lopen de ossen onrustig in het rond, ze hoort hoe ze herkauwen. Een lam blaas, een ander schaap snuift. Een hond blaft.

Zij hebben geen front gevormd. Tante Stenie is vertrokken met haar wagen. Bijbeltje zit naast haar op de wagenkist, de knecht loopt voorop en leidt de ossen aan een touw. En tante Stenie hanteert zelf de lange zweep. Als ze niet op de knecht vloekt, dan vloekt ze wel op de ossen.

Petronel weet dat hun eigen wagen ook ingespannen staat. De tweeling slaapt, haar moeder zit nog steeds buiten op de huifkar.

‘Ik zit voor op de kist met een geweer, al moet ik er tot zonsopgang blijven. Ze zullen eerst langs mij moeten zien te komen,’ had ze eerder gezegd, en ze klom met het lange musket op de wagen.

Buiten bij het vuur hoort Petronel de mannen met gedempte stemmen praten.

Zij luistert of ze iets vreemds hoort, komt half overeind.

Ze hebben hun kleren voor overdag aangehouden. ‘Als we moeten vluchten, moeten we netjes gekleed zijn,’ had haar moeder gezegd.

Nu vindt Petronel het toch wel erg lang duren, zo alleen in de wagen. Ze staat op zonder de tweeling wakker te maken. De verhalen die haar opa vertelde over de boeren die ’s nachts op hun boerderijen werden aangevallen, spoken door haar hoofd. Het gegil, de lucht van brandende huizen, gewerschoten en *assegaaien* in het licht van de vlammen.

In het donker ziet ze weer de blonde jongen. Waarom denkt ze nu ineens aan Lourens? Is het omdat hij vandaag zo dapper was toen ze de leeuw zagen? Of omdat hij haar hand had vastgehouden toen ze terugliepen naar het kamp?

Oom Coenraad was Lourens niet komen halen. Zij hoorde haar vader vanmiddag tegen haar moeder zeggen dat de jacht was afgebroken, om stroomafwaarts langs de rivier bij de drift de Botha’s te gaan waarschuwen. ‘Het gaat om de trek die na ons de Vaal is overgestoken,’ hielp haar vader haar moeder herinneren, en dan, zachter: ‘We hadden de rivier niet over moeten steken, ik maak me zorgen vanwege de Matabelen. Men zegt dat ze geen genade kennen. Maar Barend gelooft er niets van, al hebben de verkenners met eigen ogen gezien wat er met dat jachtgezelschap is gebeurd.’

‘Waren we maar vanmiddag samen met Stienie Steijn vertrokken.’ Petronel hoort aan haar moeders stem hoe bang ze is.

‘Daarvoor is het nu te laat. Ik houd de wacht bij het vuur,’ probeert haar vader haar moeder gerust te stellen.

Daarvoor is het nu te laat. Petronel gaat naar buiten. Om met eigen ogen te zien wat er aan de hand is, maar ook om te zien hoe het met Lourens is. Zit hij bij het vuur, bij de

mannen? Voorzichtig duwt zij de tentflap opzij, tussen de bomen ziet ze de vuren branden. De koude wind strijkt langs haar armen en benen. Hier buiten is het niet zo donker als binnen in de wagen, maar het is nog altijd lastig om iets te zien. De maan is nog niet op. Maria blijft maar hoesten.

Ze ziet nog steeds die twee blauwe ogen voor zich op het moment dat hij haar geruststelde over die leeuw. Ze rilt. Ze wil snel bij de vuren gaan kijken of hij daar is. Ze hoeft er niet helemaal naartoe te lopen, ze kan het wel van een afstand zien. Ze wil niet met hem praten, ze wil het alleen maar weten.

Lourens is toch tegelijk met ons gekomen, denkt ze. Eigenlijk is het mijn schuld dat hij hier is, want ik heb hem voorgesteld om af te spreken toen oom Coenraad op olifantenjacht ging bij de Mooirivier. Daarom had Bellie ook bedacht dat het goed zou zijn dat Lourens hun kudde naar een nieuwe graasplek zou brengen.

Als haar voeten de grond raken, weet ze dat ze een fout begaat. Half gebukt blijft ze staan.

Ze moet terug de wagen in! In deze duisternis kan ze niet op zoek gaan naar Lourens. Wat moet ze trouwens tegen hem zeggen als ze hem vindt? Wat is ze toch een onnozele hals!

Ze ziet de lage vuren tussen de bomen, ze ziet mensen, maar kan niet onderscheiden wie wie is. Ze loopt een stukje dichterbij. Kijkt of ze iets meer kan zien.

Nee. Ze moet terug naar de wagen.

Een enkel geweerschot verscheurt de stilte. In het donker tast ze naar de wagen, maar ze is er verder vandaan dan ze gedacht had.

Waarom ben ik toch naar buiten gegaan?

In het licht van de vuren bewegen de silhouetten van de

mannen. Tegelijkertijd nadert een vreemd gesis. Het is afkomstig van de andere kant van de vuren. Daarop volgt geschreeuw dat steeds harder, steeds verschrikkelijker wordt. Het zijn mensen, honderden mensen die een taal spreken die ze nog nooit gehoord heeft.

Opnieuw een schot. Iemand valt in het vuur. Een vrouw gilt. Een kind schreeuwt.

De nacht wordt bijna licht als duizenden assegaaien met brandende lemmeten door de lucht vliegen. Nu weet zij het: zij heeft gehoord van de verschrikkelijke branden die zo worden aangestoken. Maar God zij dank staat er geen wind en de vlammen doven onmiddellijk als ze de rotsachtige grond raken. Aan de ene kant brandt het, aan de andere kant dooft het uit.

Petronel houdt de handen voor haar ogen. Door haar vingers ziet ze wat ze niet wil zien. Ze had in de wagen moeten blijven, maar welke wagen? Waar is hun wagen? Maar dan, ineens, ziet ze, in het licht van het vuur, haar moeder voor op de wagen, rechtop zittend in haar lichte jurk. Niet ver weg. Het lange geweer tegen haar schouder braakt een vuurstreep uit.

Ze zet het op een rennen in de richting van haar moeder. Maar er suizen weer, drie, vier, ze weet niet hoeveel assegaaien door de lucht, en haar moeder wankelt en valt naast de wagen op de grond. De wagen komt in beweging, eerst heel zachtjes, krr, krr, maar dan maakt hij langzaam vaart en rijdt steeds sneller. Het lijkt wel een dollemansrit, als de ossen zonder ossenvoerder of zonder zweeps slag de donkere nacht in stormen. Estertje gilt, of is het Maria?

Petronel wil de wagen achterna, maar haar lichaam gehoorzaamt haar niet.

De nacht is vol stof en vuur. Zij moet weg, vlug, maar welke kant op? Waar is het veilig?

Ze moet ook haar moeder overeind helpen, ze is gewond. De tweeling in de wagen. Heer, wat moet ik doen?

Als de arm haar van achteren grijpt, gilt ze.

Een sterke arm, de arm van een man, drukt haar keel dicht. Ze ziet de assegaaien voorbijflitsen terwijl haar aanvaller haar achterover trekt. Ze worstelt, schreeuwt zo hard ze kan, en probeert zich met al haar kracht uit de greep van de man te bevrijden. Met haar armen, met haar hele lijf.

‘Pappie!’ Ze weet niet of ze de naam gerocheld of gefluisterd heeft.

Ze hoort geen schoten meer, ze hoort niets meer en ziet niets meer. Ook al is haar lichaam verlamd, ze blijft knokken maar de man is te sterk.

Petronels ouders hebben zich aangesloten bij de Voortrekkers, een groep gelijkgestemde blanke boeren op zoek naar een eigen leefgebied in Zuid-Afrika. Het reizend bestaan bevalt Petronel goed, vooral met Lourens Botha in de buurt. Dan wordt op een donkere nacht in augustus 1836 het Voortrekkerskamp aangevallen door een wraakzuchtige bende. Petronel en Lourens ontdekken tot hun verbijstering dat ze de enige overlevenden van het bloedbad zijn. De ontheemde Petronel vindt een onderkomen bij haar zus Sofia en haar gezin, maar heeft het daar niet makkelijk. Lourens zet alles op alles om een eigen *plaas* te kunnen kopen, zodat hij met Petronel een nieuw leven kan opbouwen. Maar Sofia en haar man werken hen tegen zo veel zij kunnen, en de onderlinge spanningen lopen steeds hoger op. Ten einde raad begaat Petronel een wanhoopsdaad die de verhoudingen voorgoed laat kantelen.

Dit sfeervolle en avontuurlijke verhaal over de Voortrekkers is tegelijk een wordingsroman, waarin twee jonge mensen ontdekken dat het leven zich zelden aftekent in zwart en wit, maar net zo kleurrijk is als het Zuid-Afrikaanse landschap.

HANS DU PLESSIS is doctor in de Afrikaanse Taalkunde; hij publiceerde enkele dichtbundels, jeugdboeken en romans. *Op weg naar Schuilhoek* is zijn debuut in Nederland.

‘Feit en fictie meesterlijk verwerkt... De hoofdpersonen kruipen diep in je hart.’ – *Die Burger*, Zuid-Afrikaans dagblad

‘Een boeiende verbintenis tussen geschiedenis en fictie...
Volkomen overtuigend.’ – Chris van der Merwe, Litnet

ISBN 978-90-239-9494-7

9 789023 994947

NUR 342
www.uitgeverijmozaiek.nl